

Możliwości wzrostu siły ekonomicznej polskich indywidualnych gospodarstw rolnych

Bożena Karwat-Woźniak
Marcin Gospodarowicz

Zakład Polityki Społecznej i Regionalnej

„Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki
żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”

Pułtusk, 1 grudnia 2009 r.

Definicja

Siła ekonomiczna (potencjał ekonomiczny)
– zasób możliwości tkwiący w podmiocie gospodarczym umożliwiający nie tylko samodzielne utrzymanie się na rynku, ale również dalszy rozwój.

Tym samym siła ekonomiczna wyznacza nie tylko aktualną sytuację danej jednostki, ale również kreuje jej przyszłe możliwości.

Czynniki wyznaczające siłę ekonomiczną indywidualnego gospodarstwa rolnego:

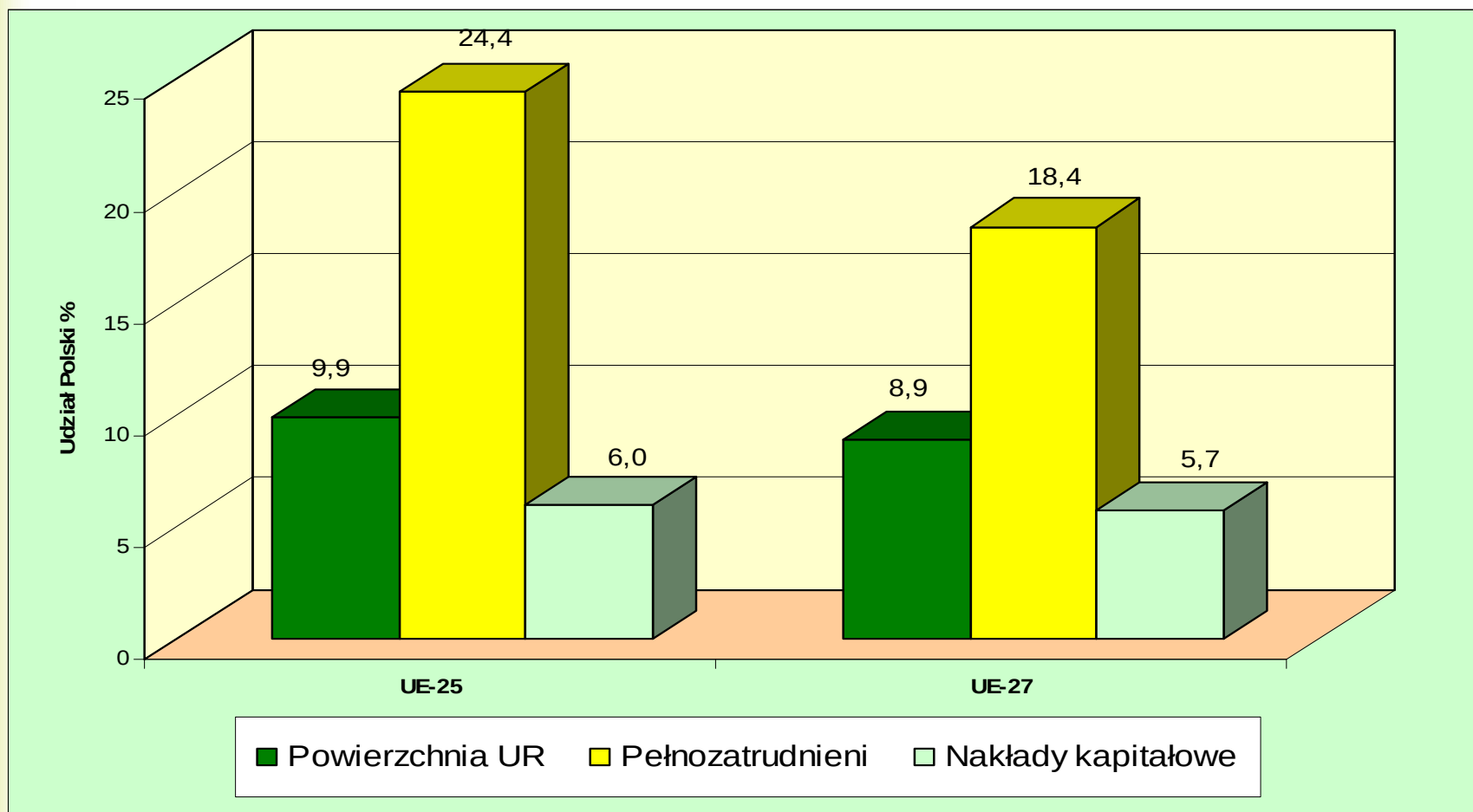
- Wielkość, struktura i jakość czynników produkcyjnych;
- charakter powiązań rynkowych;
- usytuowanie wobec rynków zbytu i zaopatrzenia;
- właściwości społeczno-demograficzne i osobowościowe pracujących w gospodarstwie, zwłaszcza osób sprawujących funkcje kierownicze i decyzyjne (zdolności zarządcze i marketingowe, skłonność do podejmowania ryzyka, spostrzegawczość, szybkość podejmowania decyzji itp.);
- sytuacja rodzinna.

Postępowanie

-
- Rozpoznanie przeobrażeń w potencjale ekonomicznym gospodarstw indywidualnych ma cechy wnioskowania na podstawie zmian w ogólnej sytuacji poszczególnych grup podmiotów, w oparciu o:
 - dochód z gospodarstwa,
 - skalę sprzedaży,
 - wielkość ekonomiczną.

Zasoby produkcyjne polskiego rolnictwa na tle rolnictwa unijnego

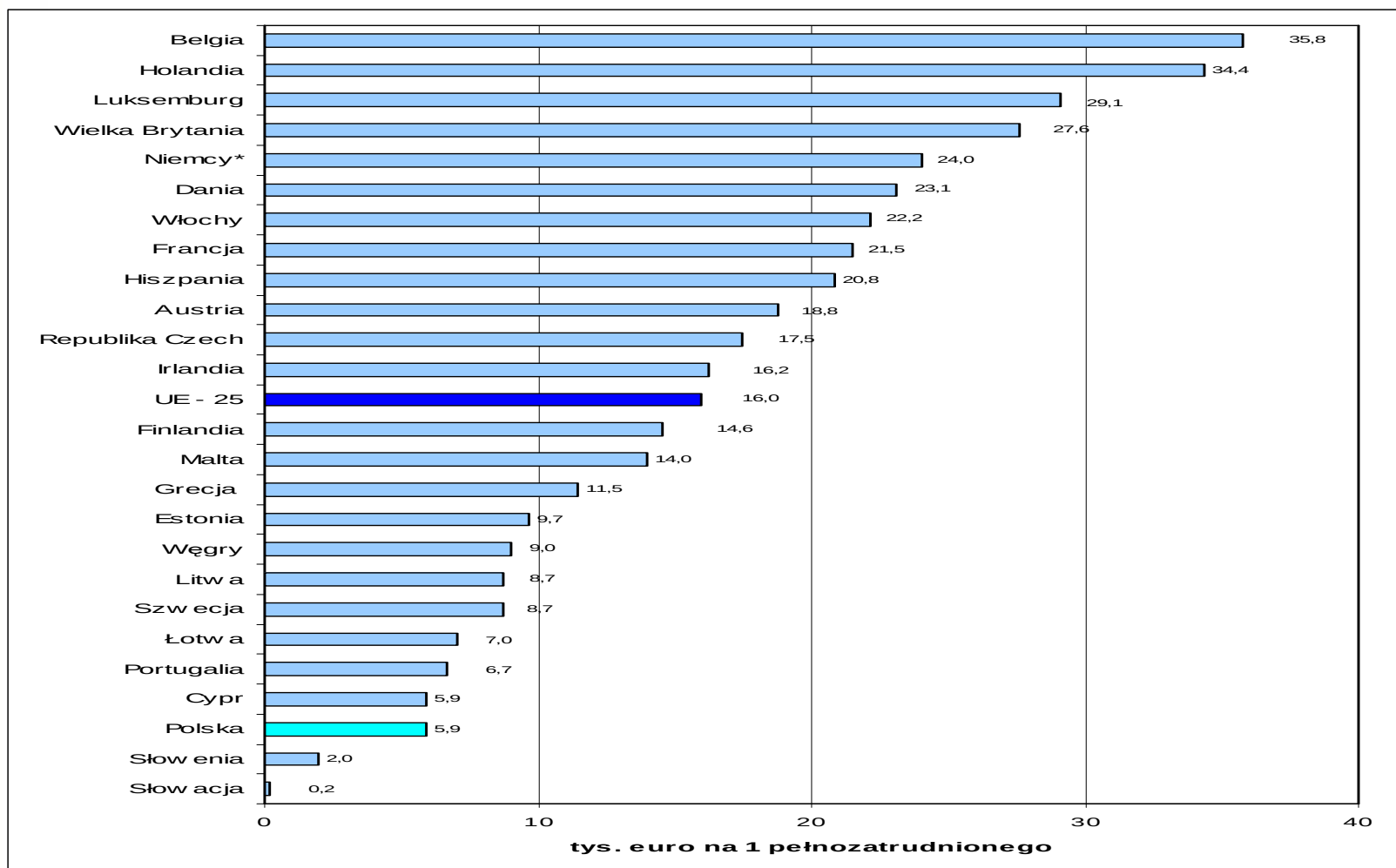
Źródło: Eurostat 2007

Główne problemy rozwojowe

- Rozdrobnienie:
 - **obszarowe**
 - **ekonomiczne**
- Niewielka skala produkcji rolniczej i duże rozproszenie producentów rolnych
- Duża liczba pracujących, względnie mały zakres profesjonalizacji zatrudnienia i niska wydajność pracy

Poziom dochodu z gospodarstwa rolnego

*Dane za 2006 rok.

Źródło: Opracowana na podstawie wyników monitoringu FADN

Gospodarstwa wysokotowarowe

Ogół jednostek, których potencjał ekonomiczny stwarzał możliwości do uzyskania skali produkcji towarowej umożliwiającej osiągnięcie dochodu w przeliczeniu na pełnozatrudnionego przynajmniej równego średnim zarobkom poza rolnictwem.

Gospodarstwa wysokotowarowe

- **Granica rozmiarów:**
 - wielkości ekonomicznej – 8 ESU;
 - produkcji towarowej – 12,5 tys. euro w 2000 r. i 17,4 tys. euro w 2005 r.

Zmiany w liczbie i strukturze indywidualnych gospodarstw rolnych według ich wielkości ekonomicznej

Wyszczególnienie	Lata	Razem	Klasy wielkości ekonomicznej w ESU					
			Do 2	2-4	4-8	8-16	16-40	40 i więcej
Liczba gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (w tys.)	2002	1615,0	889,5	278,0	235,5	143,5	58,1	10,4
	2007	1741,6	987,7	295,7	218,7	144,7	78,6	16,2
Struktura gospodarstw	2002	100,0	55,1	17,2	14,6	8,9	3,6	0,6
	2007	100,0	56,7	17,0	12,6	8,3	4,5	0,9
Zmiany w latach 2002-2007 (w tys.)		+126,6	+98,2	+17,7	-16,8	+1,2	+20,5	+5,8
Tempo zmian (w %)		+7,8	+11,0	+6,4	-7,1	+0,8	+35,3	+55,8
Średnioroczne tempo zmian (%)		+1,6	+ 2,2	+1,3	-1,4	+0,2	+7,1	+11,2

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS 2002 i 2007

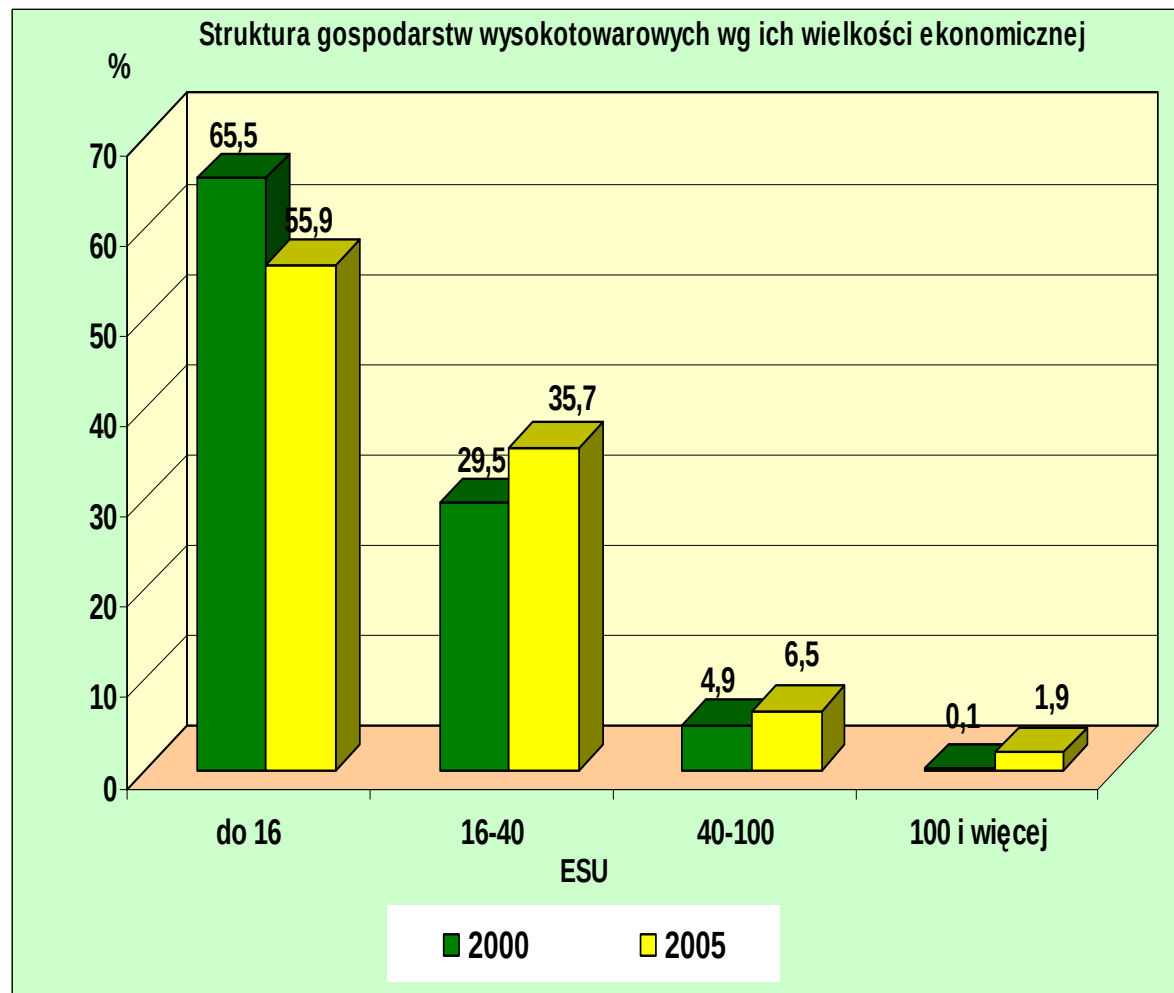
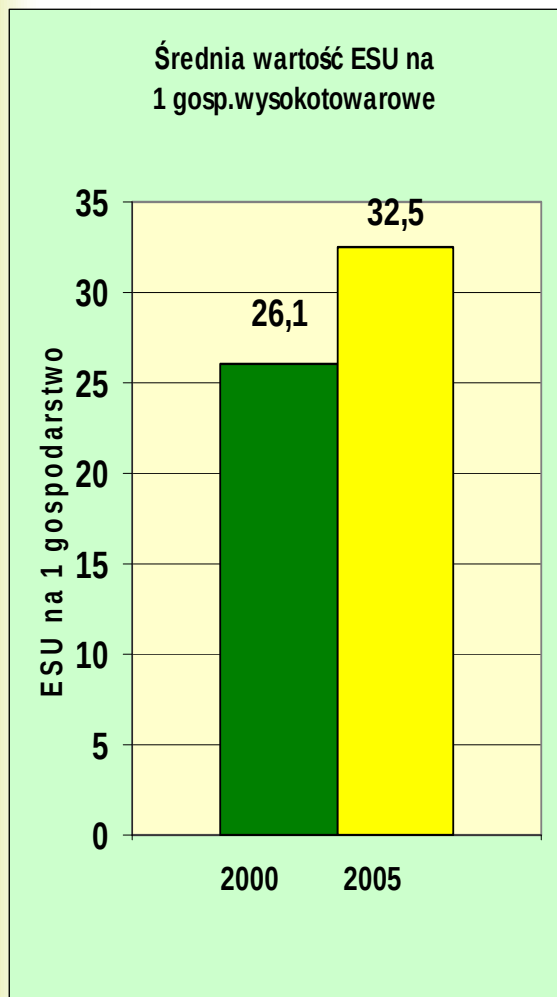
Zmiany w użytkowaniu gruntów rolniczych według siły ekonomicznej gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha UR

Wyszczególnienie	Lata	Razem	Klasy wielkości ekonomicznej w ESU					
			do 2	2-4	4-8	8-16	16-40	40 i więcej
Powierzchnia UR (w tys. ha)	2002	13 291	2 867	1 951	2 614	2 572	1 861	1 426
	2007	13 933	2 965	2 040	2 362	2 532	2 472	1 562
Struktura użytkowania gruntów rolniczych	2002	100,0	21,6	14,7	19,6	19,4	14,0	10,7
	2007	100,0	21,3	14,6	17,0	18,2	17,7	11,2
Zmiany w latach 2002-2007 (w tys. ha)		+642	+98	+89	-252	-40	+611	+ 136
Tempo zmian (w %)		+4,8	+3,4	+4,6	-9,6	-1,6	+32,8	+7,0

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS 2002 i 2007

Gospodarstwa wysokotowarowe według ich wielkości ekonomicznej

Źródło: Ankieta IERiGŻ-PIB 2000 i 2005 - szacunek

Analiza logitowa

Metodologia – hierarchiczna analiza logitowa

Zmienna objaśniana – poziom produkcji towarowej

Zmienne objaśniające - zestaw czynników, wobec których przyjęto założenie o ich potencjalnym związku przyczynowo – skutkowym ze zmienną zależną, pogrupowane w jednorodne kategorie:

- jakość kapitału ludzkiego,
- charakter powiązań rynkowych,
- wyposażenie w wybrane czynniki produkcyjne,
- aktywność inwestycyjna i źródła jej finansowania,
- skłonność do ryzyka.

Wpływ zmiennych objaśniających na poziom produkcji towarowej gospodarstw w poszczególnych latach
analizy (wyniki estymacji modeli logitowych)

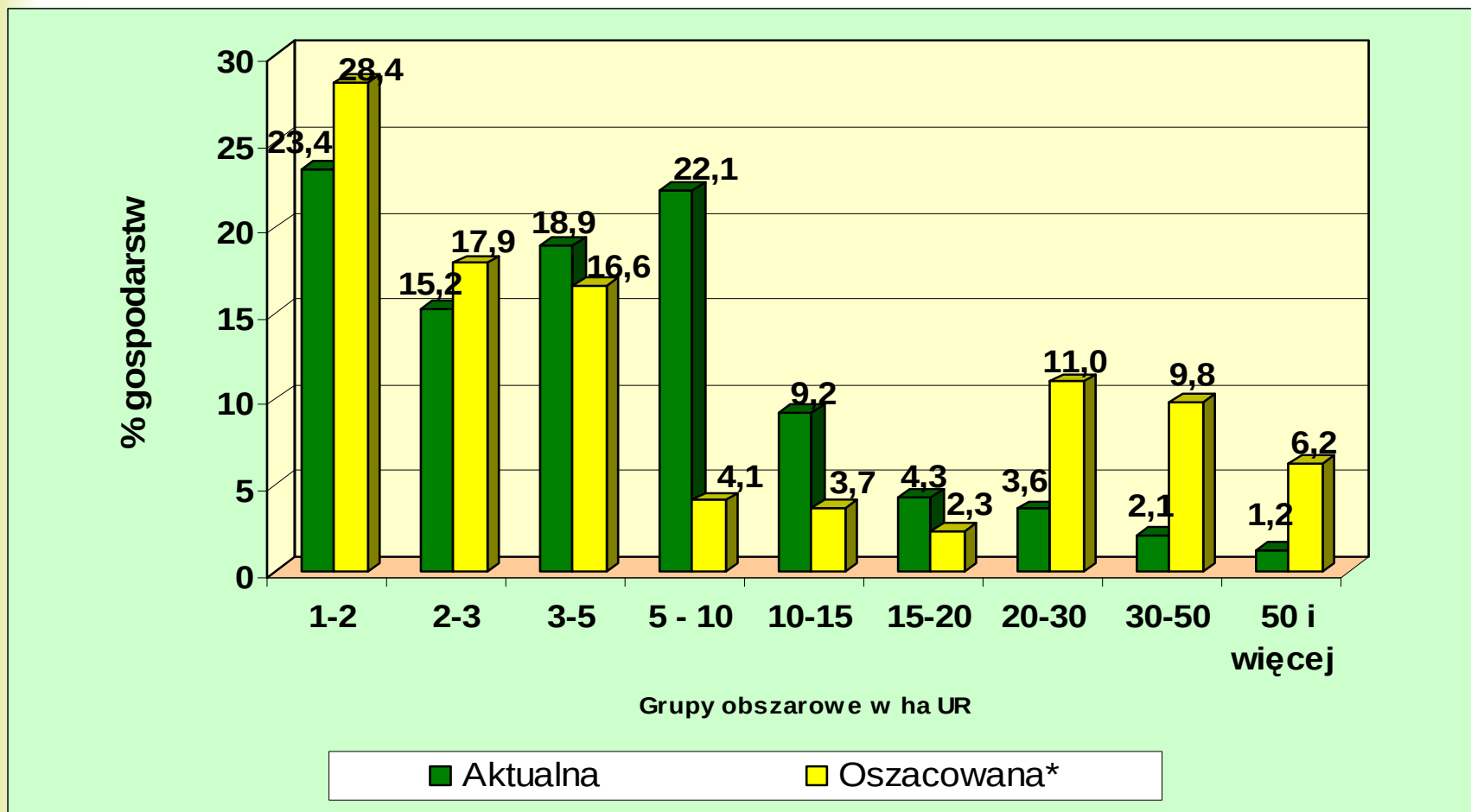
Zmienne niezależne		1992		1996		2000		2005	
		Kierunek zależność i ze zmienną zależną	RR	Kierunek zależność i ze zmienną zależną	RR	Kierunek zależność i ze zmienną zależną	RR	Kierunek zależność i ze zmienną zależną	RR
Kapitał ludzki	Wiek produkcyjny kierownika (0-1)	+	39,4	+	52,6	+	51,4	+	14,2
	Wykształcenie ogólne co najmniej średnie kierownika (0-1)	-	24,9	+	26,1	+	48,1	+	6,1
	Wykształ. rolnicze kierownika (0-1)	+	33,5	+	22,3	+	123,8	+	78,6
Czynni ki produk cji	Powierzchnia użytków rolnych w ha	+	3,9	+	3,1	+	4,2	+	3,6
	Stado podstawowe (DJP)	-	8,0	+	0,1	+	0,5	+	2,8
	Liczba zatrudnionych w gospodarstwie	-	27,3	-	16,9	-	48,7	-	11,7
	Pełna mechanizacja (0-1)	+	150,8	+	10,9	+	41,3	+	41,1
Skłon ności inwesty cyjne	Zakup ziemi (tys. zł)	+	1,8	+	2,9	+	0,3	+	1,2
	Inwestycje w budynki (tys. zł)	+	5,8	+	3,5	+	1,8	+	0,8
	Zakup środków mechan. (tys. zł)	+	12,2	+	1,8	+	0,56	+	0,9
Kapitał obcy	Kredyty inwestycyjne (tys. zł)	+	1,2	+	1,8	+	0,6	+	0,3
	Kredyty na dział. bieżącą (tys. zł)	+	3,2	+	0,9	+	1,6	+	0,4
Powiąz ania rynkow e	Występuje kontraktacja (0-1)	+	57,3	+	23,2	+	96,9	+	0,3
	Posiada stałego odbiorcę (0-1)					-	28,4	+	33,2
	Sprzedaż przez rynki hurtowe (0-1)					-	34,8	+	188,6
Postęp	biologiczny	+	21,9	+	7,31	+	11,5	+	4,61
	technologiczny	+	2,5	+	3,7	+	1,8	+	1,0

Analiza logitowa - wyniki

1. Czynniki oddziałujące na skalę produkcji towarowej (siłę ekonomiczną) mają charakter niejednorodny i zmienny w poszczególnych latach analizy.
2. Podstawowe znaczenie we wzroście rozmiarów produkcji posiadają: potencjał ludzki, poziom inwestycji, wprowadzanie postępu biologicznego i technologicznego oraz areał uprawianych gruntów, który ponadto zachował istotność statystyczną przez cały okres analizy.

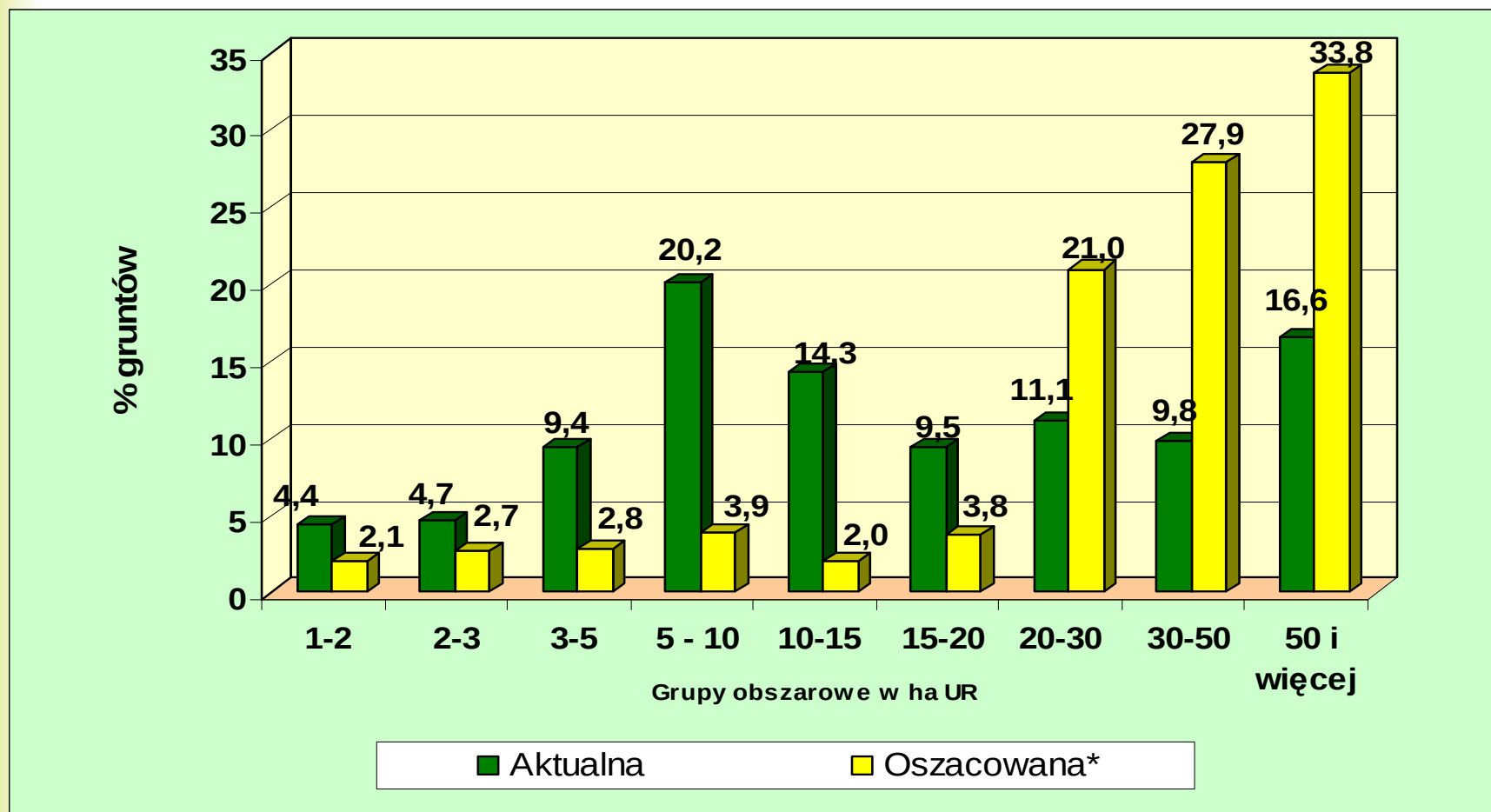
Struktura obszarowa indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 1 ha UR

*W obecnych uwarunkowaniach możliwa do osiągnięcia w okresie 30-35 lat

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GUS, FADN i z badań terenowych IERiGŻ-PIP.

Struktura użytkowania gruntów rolniczych w gospodarstwach indywidualnych powyżej 1 ha UR według grup obszarowych

*W obecnych uwarunkowaniach możliwa do osiągnięcia w okresie 30-35 lat

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GUS, FADN i z badań terenowych IERiGŻ-PIP.

Podsumowanie i wnioski

- Wzajemne otwieranie się rynków nie było hamulcem rozwoju polskiego rolnictwa, zachodziły pozytywne zmiany, które ogólnie zwiększyły siłę ekonomiczną (*średni poziom ESU gosp. indywidualnych w latach 2002-2007 zwiększył się z 4,2 do 4,4 ESU, tj. ok. 5%*).
- Postępował również proces koncentracji majątku produkcyjnego w gospodarstwach o relatywnie dużej sile ekonomicznej.

Podsumowanie i wnioski

- Pomimo obserwowanych pozytywnych przeobrażeń, skuteczne konkurowanie utrudnia nadal stosunkowo niski poziom koncentracji potencjału wytwórczego i produkcji, co skutkuje relatywnie niewielką (około 12-13%) grupą indywidualnych gospodarstw rolnych, których siła ekonomiczna umożliwia im utrzymanie konkurencyjnej pozycji na rynku.

Podsumowanie i wnioski

- Możliwości wzrostu siły ekonomicznej gospodarstw indywidualnych, a tym samym ich zdolności konkurencyjnych wiążą się w głównie z uaktywnieniem:
 - zmian struktury obszarowej,
 - odpływu ludności rolniczej do zajęć pozarolniczych.

Podsumowanie i wnioski

Ożywienie tych przeobrażeń wiąże między innymi ze:

- zmianą zasad korzystania z rolniczych ubezpieczeń społecznych,
- wprowadzeniem formalno-prawnych uregulowań w dzierżawie ziemi, zachęcaniem użytkowników gospodarstw o orientacji pozarolniczej do wydzierżawienia ziemi, ale przede wszystkim zabezpieczeniem interesów dzierżawcy,
- zmianą systemu podatkowego,
- optymalizacją wykorzystania funduszy na dywersyfikację działalności ekonomicznej ludności rolniczej.

Podsumowanie i wnioski

- Te zmiany powinny być prowadzone równolegle z działaniami na rzecz poprawy sprawności gospodarowania, którą można zwiększyć poprzez:
 - zmianę organizacji produkcji,
 - optymalizację struktury czynników (nakładów produkcji),
 - poprawę zarządzania,
 - lepsze kontakty z rynkiem,
 - doskonalenie metod produkcji i wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych,
 - rozwój kapitału społecznego, który sprzyjałby organizowaniu się dla wspólnego funkcjonowania i czerpania z tego tytułu korzyści.

Dziękuję za uwagę